

סימן ג

אביו מל את בנו לפי שיטה אחת ולפי שיטת בנו אינו מהול

רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

תשואות חן ואפריון נמטיה²⁶ למו"ר הגאון שליט"א שמסר לי ברוב טובו תשובה זו (עם הסכמתו לחיבור זה), ע"מ לפרסמה וטוב עין הוא יבורך.

שאלה

מעשה בראובן שנולד לו תינוק במוצאי יום ראשון, כעשרים דקות לאחר שקיעת החמה, ראובן היה שיך לקהילה הנוהגת כשיטת ר"ת אף לקולא, ומל את בנו ביום ראשון בשבת, כשיטת רבותיו הסוברים שבנו נולד ביום ראשון לפני השקיעה. כשגדל בנו, שלח אביו אותו ללמוד בישיבות ... שכל רבותיו נוהגים כשיטת הגאונים, הסוברים דמי שנולד עשרים דקות לאחר השקיעה, דינו כנולד ביום שלמחרת, נמצא שלפי דבריהם בן זה נימול תוך זמנו, וצריך לחזור ולהטיף לו דם ברית, וכמו שפסק הש"ך (יו"ד סימן רסב סק"ב) וכן הכריע בערוך השולחן (שם). וכעת הבן הזה החל לנהוג כמנהג רבותיו ראשי הישיבות בכל ענייניו, ובא לשאול האם צריך לחזור ולהטיף דם ברית, או שמכיון שאביו נהג על פי רבותיו, אין צריך לחזור ולהטיף.

תשובה

נראה שאין הבן צריך הטפת דם ברית, משום שמצות מילה מוטלת על האב, והאב הרי נהג כדיון, ורק כאשר האב לא מל את בנו, חייב הבן למול את עצמו כשגדל, ובנידוננו שהאב מל כדינו וכשיטת רבותיו, לא נוצר על הבן חיוב חדש להימול כשגדל.

והנה במסכת יבמות (דף יג ע"א) נאמר: בית שמאי מתירין הצרות לאחים [כלומר, ב"ש מתירים לצרת ערוה להתייבם לאחיו], ובית הלל אוסרים ... נתייבמו, בית שמאי מכשירין ובית הלל פוסלין, אע"פ שאלו אוסרים ואלו מתירין, אלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי, ופרש"י שאע"פ שבני הצרה שנתייבמו כב"ש, ממזרים הם לב"ה, שהרי באיסור אשת אח היא עליהם, ואשת אח בכרת, ובני עריות שהן חייבי כריתות ממזרים הם, אפ"ה לא נמנעו ב"ה מלישא נשים מב"ש, לפי שהיו מודיעים להם אותן הבאות מן הצרות ופורשים [וכן מבואר בגמ' שם (דף יד ע"א) למ"ד שב"ש עשו כדבריהם]. עכ"פ מבואר שאע"פ דמי שייבם עשה על פי רבותיו, וקיים בזה מצוה מהתורה, בכל זאת לפי השיטה

26. הן כפי' רש"י והן כפי' הרמב"ן עה"ת (בראשית מט כב) ועי' רע"א ב"מ (ק"ט א).

החולקת, יש לבנו דין של ממזר, ואם כן אולי ה"ה בנידוננו, אע"פ שנהג האב כדין על פי רבותיו, בכל זאת אולי הבן צריך עתה להטיף דם ברית.

ונראה שאינו דומה נידוננו לגמ' ביבמות, דבמילה המצוה מוטלת רק על האב, ואם האב קיים את המצוה לפי שיטתו, הרי שכבר נתקיימה המצוה, ואין מקום לקיים יותר מצוות מילה בבן זה, משא"כ ביבמות, שמיירי לגבי היתר לבוא בקהל, הרי שאין הייבום נוגע רק למייבם, אלא זהו הלכה שנוגעת לכל כלל ישראל, ולכן אע"פ שנהג כדין, מ"מ בשעה שנהג כרבותיו עשה איסור לפי ב"ה, והבן שלו מאשה זו, יהיה ממזר לב"ה.

והנה דנו הפוסקים האם כאשר התירו מאכל מסויים באכילה רק משום כבוד שבת או משום הפסד מרובה, האם מותר לאכול מאכל זה גם לאחר השבת, וכשאינן הפסד מרובה. ובפמ"ג (י"ד משב"ז סימן צד סוף סק"ט) כתב דהיכא דאשתרני לכבוד שבת, אשתרי לגמרי. ויעוין בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדורא תלתא ח"א סימן קעב) שמאריך לדון בדבריו, וכתב להביא ראיה לנידון זה מגמרא מפורשת, דהנה במסכת יבמות (דף לו ע"ב) נאמר: ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא, ספק אמר אנא בר מיתנא הוא ונכסי ידידי הוא, ויבם אמר את בראי ידידי ולית לך ולא מידי בנכסי, הוי ממון המוטל בספק וממון המוטל בספק חולקין ... ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם, לבתר דפלג יבם בנכסי מיתנא, בני יבם אמרי אייתי ראיה דאחונא את ושקול, אמר להו ספק, מה נפשיכו, אי אחוכון אנא הבו לי מנתא בהדייכו, ואי בר מיתנא אנא הבו לי פלגא דפלג אבוכון בהדאי. ר' אבא אמר רב קם דינא, ר' ירמיה אמר הדר דינא, וקיי"ל להלכה דקם דינא כמבואר בשו"ע (חור"מ סימן רסח ס"ג ואבה"ע סימן קסג ס"ה).

ואם כן חזינן שהיכן שנפסק הדין, נחשב הדבר שהדין נפסק כודאי ולא כספק, ולכן אפילו אם אח"כ הטעם כבר לא שייך, בכל זאת אמרינן שכיון שנפסק הדין, הדין נשאר. וכותב הטוב טעם ודעת שאין לומר שהטעם שקם דינא הוא סברא מיוחדת בממונות מכח הפקר בי"ד הפקר או מכח מחילה, שהרי הגמ' אומרת שם לימא בפלוגתא דאדמון ורבנן קמיפלגי, דתנן מי שהלך למדינת הים, ואבדה לו דרך שדהו, אדמון אמר ילך בקצרה, וחכ"א יקח לו דרך במאה מנה או יפרח באויר, והוינן בה לרבנן שפיר קאמר אדמון ... כי פליגי בחד דאתי מכח ארבעה, אדמון סבר מצי א"ל מכל מקום דרכי גבך הוא, ורבנן סברי דא"ל אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו, ולא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו, לימא ר' אבא דאמר כרבנן ור' ירמיה דאמר כאדמון, יעו"ש. והנה לכאורה יכלה הגמ' לומר שר' ירמיה ס"ל כרבנן דכתובות, ושאני התם [בנידון של אבדה לו דרך] שידע שהיה לו דרך, ולכן מחל, משא"כ בספק ויבם, שהספק לא יודע את האמת, בן מי הוא, ולכן לא שייך מחילה, וכן ר' אבא מצי ס"ל כאדמון, דדוקא בספק שהיה פסק בי"ד, אמרינן שהפקר בי"ד הפקר, משא"כ באבדה לו דרך, לא היה פסק בי"ד, וממילא לא היה הפקר בי"ד, ומזה שהגמ' לא אמרה סברות אלו, מוכיח ר' שלמה קלוגר שהטעם שקם דינא אינו מכח הפקר בי"ד או מחילה, אלא הוא דין קבוע אף בדיני איסור והיתר, שכיון שנפסק נפסק, יעו"ש.

מילה כתבים; הגר"י זילברשטיין שליט"א שלמה

ואם כן אולי נאמר שה"ה בענייננו, כיון שבשעה שראובן מל את בנו, הוא עשה על פי הוראת רבותיו שאולי דינם כהוראת בית דין, הרי שקם דינא, ולכן אע"פ שעכשיו הבן נוהג כשיטת הגאונים, מכל מקום הדין שנפסק לא נשתנה, ואינו צריך להטיף דם ברית. והצעתי את דברי לגר"נ קרליץ שליט"א ולא הסכים, וכנראה שס"ל שחובת הברית כל ימיו, והיא מצוה מתמשכת, וכמו שמבואר במסכת מנחות (דף מג ע"ב) בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ, וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו, הרי שנחשב שמקיים מצוה כל הזמן, וכיון שלפי מנהגו עכשיו, נמצא שנימול תוך שמונה, יש לו לחזור ולהטיף דם ברית.

כ' חתן דמים' ... התינוק קרוי חתן שנתחתן בהקדוש ברוך הוא על ידי הברית ... על דין ואירשתך לי.

שיטמ"ק (נדרים לב א וע"י במהרש"א שם)

באו אף וחמה ובלעוהו ... ועוד נ"ל בס"ד הטעם שבאו שנים, האחד בעבור עיכוב מצות המילה, והשני בעבור עיכוב מצות הפריעה, לכן תמצא אות שניה של חמה היא אות ראשונה של מילה, ואות שניה של אף היא אות ראשונה של פריעה, ונמצא מצות המילה קיימתה צפורה ע"י הצור שמלה התינוק בו. ובזה יובן מה שאמר הקב"ה למשה רבנו ע"ה, והכית בצור ויצאו ממנו מים [שמות יז ו], כי המילה מספרה מים, והיינו בזכות מצות המילה שנעשית בצור, תכה עתה בצור להוציא ממנו מים ... ובזה יובן בס"ד הטעם שנקראת מצוה זו בשם מילה, כי תחלק התיבה לשתיים וקרי בה מי לה, ... מילה ראשי תבות ה'נה מ'לאכי י'לך ל'פניך [שמות לב לד], והיינו מלאכי אותיות מיכאל שהוא שר החסד, ילך לפניך ע"י מצות המילה.

בניהו בן יהוידע (נדרים דף לב א)

אין צריך לכסות ערות הקטן בשעת ברכה משום לא יראה בך ערות דבר, דכיון דלתקוני המילה קא אתי וגם ערות קטן אינו נקרא ערוה, אין כאן ערות דבר. אלא שפיר קרינן ביה והיה מחניך קדוש, שאין קדושה כקדושת המילה המביאה לידי גלוי שכינה, מיהו יש לנקות התינוק מצואתו קודם שיברך.

לבוש (יו"ד רסה ח)